

ВОЛЯ НАРОДАМ!

ВОЛЯ ЛЮДИМ!

ЗАУ РАЙСЬКУ

САМІСТІЙНУ

СВОБОДУ

І ДЕРЖАВУ!

ВНОШЬКНИ

ШЛЯХ

1947.

СВОБОДА НАРОДАМ !

ЗА САМОСТІВНУ СОЛОВ'Я

СВОБОДА ЛЮДИНІ !

УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ !

К Н А Ц Ь К И Й Ш Л А Х

ЮНАЦЬКИЙ ЧИЛНІХ

1947

Л И С Т О П А Д

4:8

Вордан Фреців

Л И С Т О П А Д

Звивави листом котить палючий,
І серце прагне знов палеких візій,
Гобі над нами знову пронеслись
Гобі отважні і залізні,
Гобі павеніли списа і шаблі,
І жех вогню бунтів до тня оселі,
Гобі сходило сонце на землі
В вінку трапнелів,

Гоб місто знов під чоботом полків
Гобі стелило і стягншовкові,
Гоб сіня стрічка в небі золотім
Благословило наші крові.

1928

О. Вуркут

Л И С Т О П А Д О В И Й Ч И Н

Мотто: Звивави листом котить палючий,
І серце прагне знов палеких візій,
Гобі над нами знову пронеслись
Гобі отважні і залізні.

В таких словах поезії характеризує поет сприймання листопадової річниці молодде повоевних років. Листопад торкав найкращі сторони молодецьких серцець і викликаввав скелю шляхетних і міцних почувань, на які може бути зліоне тільки запальна юнацька думка. Це була найкраща спадщина, яку ми перебрали від старшого покоління...

Ще будучи малими дітьми, в довгі листопадові вечорі ми залюбки слухали оповідань наших батьків чи братів, учасників великого Листопадового Зриву. Дивними й чудними казками видавались нам ті речі, що поломили нашу уяву та вичаровували райдушні і грізні картини недавнього минулого.

... Ось серед глухої і темної галльської ночі оживає сотні вулиць старої столиці міста Львова. В листопадову ніч якісь постаті нишком прямують у різних напрямках. То стрільці спішать виконати наказ сотника Вітовського... А рано блакитно-золотий прапор на ратуші подає веселу вістку: Львів наш! Грізні стрілецькі колони з наїженими штитами... Близь зброї... На шоломах рожевіла червона калина... Грімкий спів і биття дзвонів на Грі... А потім бої. Запеклі змагання борців. Червона кров на кам'яному бруці міста.

Почалася грізна, але чудова картина листопадової баталії... Народний Дім - осередок конспірації, завзяті вуличні бої, героїська оборона Союзу, Пости, Касарень Фердинанда, бравурні атаки на Жадетську школу і на форд Бема. Ми все знали, - це була боротьба за державу. І знов хвилювала кров у наших жилах, а прагнення розпалювались до білого. Поруч картин минулого, уява творила привабливі візії прийдешнього. Нам хотілось пілняти червону калину наново. Родились бажання, родилась і віра, що палка любов наших сердець розтопить леди, в які сковано нашу Князівну, що юний наш порив розірве й найтяжчі кайдани, що в кривавому переможному змаганні заткнемо гордий наш прапор на вежі львиного міста - тим разом назавжди...

Та проходили роки під окупацією займанців. З кожним кроком рідшали ряди активних учасників великих змагань. З кожним роком чимраз більша відстань, яка лягала між нами а подіями Листопаду 1918 р. Для правильної оцінки минулого, сеюгодні ми стараємось розглядати події безпристрасно. Ми аналізуємо явища і факти минулого, щоб у тому допускатися історичної правди й науки на майбутнє. Ми розцінюємо Листопад як етап на шляху нації. Етап нації в поході. Дві речі почали чимраз більше приковувати нашу увагу - генеза листопадового зриву й його наслідки.

Політична ситуація в Європі в осені 1918 р. була така, що після заломання літньої офензиви Німеччини на заході, поставила центральні держави напередодні неминучої мілітарної катастрофи. Розгром і капітуляція їхніх союзників - Болгарії та Туреччини тільки прискіпували процес катастрофи. Не було двох думок про те, що про умови миру, а разом проносве політичне обличчя світу рішить переможна Антанта, армії якої помало, але щораз більше певно, крок за кроком витискали залізні дивізії Кайзера із Франції в напрямі Рейну.

В той час, коли доля західної Європи вирішувалась на полі боїв над Марною, Соммою, на сході Європи, поневолені народи на чолі з українським - повалили тюрму народів - царську Росію. На сході повстав стан перманентного хаосу, що так притаманний в перші дні революції. Серед того хаосу український народ змагається в гігантському змаганні ззовнішніми противниками та внутрішніми суперечностями за ясне оформлення свого політичного життя. Його трагічна боротьба ззовнішніми ворогами перетворюється в героїчний змаг нації, що відчула в собі гін до незалежного життя, до державности.

В той час, коли Східна Україна стояла вже від півтора року в вогні революції, а на просторах колишньої російської імперії, передусім в Московщині розгорялась громадянська війна, коли Україна вже успіла оформитися, як самостійна держава та через підписання Берестейського Миру увійти як підмет в коло вільних народів, ЗУЗемлі оставалися даліше частинка Габзбурзької монархії, точніше частиною її коронного краю: Галичина й Володимирія. Становище її монархії в нічому не змінилось, бо таємний додаток до Берестейського Миру, що надавав особливі права частині Галичини, замешканої українцями, через відокремлення її від польської, не увійшов в життя. Він разом з договором не був ратифікований.

Але ця австрійська монархія була вже переорієнтована. Тоді, коли її партнер Німеччина, як суверенна національна держава могла ще далі існувати після переведення деяких територіальних змін, австрійська монархія була загрожена в самій своїй основі. Уявляючи собою найбільший конгломерат народів Європи, вона могла мати деякі вигляди на існування тільки після упорядкування національного питання внутрі, але на те вона ніколи не спромоглася. Спираючи свою державну конституцію на штучних творах, так зв. краях, які не покоювалися в етнографічними межами поодиноких народів та піддаючи т.зв. неісторичні народи під команду інших, витворила стан незадоволення та глухої ненависті до себе покориливчених. Було очевидним, що зовнішні поразки австрійської монархії викривають вони для зривання зв'язків з тим штучним та чужим для них твором та власною силою і волею будуть творити своє окреме, незалежне державне життя. В тому напрямі, в напрямі національної держави йшов сучасний розвиток політичної думки й практики. Принцип "самовизначення народів", який видвигнув у своїх славнозвісних 14 пунктах президент Вільзон, теоретично мав стати угольним каменем в порядкуванні міжнародних відносин. Практично застосувала його антанта як зброю проти Австро-Угорщини. Видвигнення того гасла давало змогу новоствореним державам стати поруч переможців, як реальний чинник нової політичної дійсності. Але стати тим чинником мусіли самі зацікавлені народи своєю внутрішньою силою. Вони мусіли самі дати доказ своєї живучості та життєздатності, а доказом життєздатності кожного народу може бути тільки його власний чин. До такого чину готувалися всі народи австро-угорської монархії, які були поставлені в становище предмету. Поставлена програмова чи правна засада так довго є тільки теорією, поки за нею не стане відповідно велика сила, здатна перенести її в життя — зреалізувати. Коли в неприголих правних відносинах за своє право треба боротися як за мурі міста, то тим більше здійснення права народів вимагає боротьби. Хто не здібний до боротьби за своє право — не гідний його мати. Розуміли це прекрасно політичні проводи відносних народів, що рішили переобрати дальшу долю своїх народів у свої руки.

І так монархія Габсбургів "щаслива Австрія", що зростала сторіччями більш завдяки супружним зв'язкам цісарського роду ніж переможним війнам, вступила в стадію ліквідації. Перші посягнuli по свої суверенні права найбільш відосередньо наставлені чехи. Вони проголошують державну незалежність земель корони св. Вацлава. Не зостають позаду польські слав'яни, поляки, навіть мадяри, що під крилами двоголового орла монархії були елементом пануючим, які на ірреденті могли тільки стратити, — навіть вони дали півратися загальній струї сепаратизму й заявили за повне віпокремлення. Наші сусіди, поляки, творять в Краковінамістку уряду, т.зв. Ліквідаційну комісію, яка поставила собі завдання переобрати владу на терені польської і української частини Галичини, та передати дії: будущому польському урядові, що мав в майбутньому повстати. В Варшаві на той час господарили ще німці. Ліквідаційна комісія зарахувала сусідню Галичину як частину майбутньої польської держави. На день 1-го листопада вислала вона своїх делегатів до Львова, що тут на місці формально переняти з рук цісарського намісника графа Гуйна владу над цілою територією Галичини.

ж

ж

ж

Як же сприйняв назриваючі події український політичний світ? З прихильністю треба ствердити, що розвиток подій внутрі Австро-Угорщини був для нього під деяким оглядом немилою несподіванкою. Наші

визначні т. зв. політичні дії передвоєнних і воєнних літ залюбки твердили, що світова війна, якщо її оцінювати зі становища українських національних інтересів прийшла щонайменше на 10 літ заскоро. На їх мку, вона заскочила галицьких українців в періоді росту, а не дозрості, на підставі горячкової організаційної праці, але не завершеної, в розгорі політичної боротьби, але далеко від того стану політичного вироблення, якого вимагав великий переломовий час, хоч це недомагання в найліпшому випадку можна віднести на рахунок тих же власне політичних діячів і тодішньої інтелігенції. І тому війна і її перебіг та головно закінчення давали українському народові велику пансу, якої він з уваги на свою незрілість не був ще в силі використати. Будучи наставленим на довгі роки організаційної мурашлиної праці на розбудову національного життя, від основ, на мирне суперництво з поляками в рамках австрійської конституції, політичний провід Західньої України не був приготований на революційну дію, якої вимагала доба. Щойно сам розвиток подій та логіка фактів - подібно як це було на Східно-Українських Землях - змусила його оглянутися за новими способами, та шукати нових доріг. Але вихований в дусі безмірного лоялізму тодішній політичний провід, який творила парламентарна репрезентація у Відні, не міг спромогтися на рішучий крок. Яка велика була віра в цісаря і Австрію, свідчить факт, що створена, як майбутній суверенний чинник і репрезентант державної влади, Українська Національна Рада остала nadalше у Відні. Це було в тім часі, коли чеські послы заявили одверто цісареві, що вони прийшли тільки з ним попрощатися. Голова УНРади Петрушевич вислав до Львова тільки свого заступника Др. Костя Левицького. Тим самим поставив вище політику за границею, як безпосередню акцію в краю. Однак, як і завжди, про краєву дійсність задецидували події, які відбулися не на чужині а на рідних землях, а особливо в столиці Львові.

З'їзд Української Народної Ради, який відбувся 18. X. 1918 р. у Львові святочно проголосив на терені ЗУЗемель /Галичина/ відновлення Української Держави. Однак для переведення цієї постанови в життя потрібно було мати власну збройну силу. Як довго сидів у Львові цісарський намісник з його військовим гарнізоном, поліцією та ворожим їм української державности бюрократичним апаратом, так довго ця постанови й проголошення були тільки декларативними актами, без реального значення, що в нічому не змінiali фактичного стану. Крім того заходила небезпека, що намісник передасть владу радше в руки поляків, які мали у Львові сильніші позиції, ніж в руки українців.

На тлі цієї зовнішньої і внутрішньої ситуації чітко зарисовується чин сотника УСС Дмитра Вітовського. Постать Вітовського - властивого організатора й творця Листопадового Звизу, заслуговує на спеціальну увагу, і то не тільки в часі, коли він станув на чолі революційного руху у Львові. Нає цікавить цілий його життєвий шлях. На прикладі Вітовського ми бачимо, що зростала українська родина нового типу - родина революції. Ще як молодий гімназист станиславівської гімназії відчував він потребу чогось нового, більшого, ніж те, чим жило тодішнє студентство провінційної Галичини. Відчуваючи потребу вищого значення політичних позицій та цілей, він рівночасно відлигав потребу нових прийомів в боротьбі за національні ідеали. Якраз на той час припадає йому поїздка у Львів, де він в студента Лозинського - майбутнього міністра ЗОУНР - вимагає інструкцій та матеріялів для організації нелегальних гуртків гімназистів.

Вітовський усвідомив собі, що гряде нова доба, доба великих історичних заворушень та катаклізмів, яка вимагає нових, сильних та політично підготованих людей. Він хоче приготувати себе та своїх ровесників, щоб бути спосібним сприйняти буряну епоху так, як в минулому сприймали подібні епохи воїни князя Данила в Києві і козаки полк. Богуна у Винниці. Він кидається у вир організаційної праці в цілі організування спортивного й військового вихову молоді. Праця в "Соколах", "Січах", "Стрільцьких Товариствах" стає змістом його життя. Балканські війни, що були неначе прелюдією до першої світової війни, утвер-

дили його в переконанні, що він на правильному шляху.

П риходить вибух сподіваної кривавої розправи, якім би ім'я — перша світова війна. Між старшинами легіону УСР, що в осінь 1914 р. перші виступили в Карпати на кривавий тил, бачимо сотника Вітовського. В рядах Січового Стрільцтва проходить він весь кривавий, але справний шлях тієї першої української військової формації. В часі весняної офензиви в 1915 р. його сотня займає Галич і на ратуші тієї княжої столиці, завішує блакотно-жовтий прапор, як перевісник прапора на ратуші Львова. П рекрасний добровільний старшина, добрий товариш, хорув сотника Деля Терника, найбільш популярна постить серед широких мас стрільцтва. Влітку поля осінь 1918 р. застає його разом з УСР-яки на Буковині біля Чернівців. В жовтні переїжджає до Львова, де організує ЦВК /Центральний Військовий Комітет/, якого завданням організувати українських старшин та воєнків брвшої австрійської армії до майбутнього збройного наступу.

Облисканий розвиток політ не дозволяє йому якеліт розвинути організаційної праці. Політ везуть до акції. На вістку про плян-зміт прийят польської Ліквідаційної Комісії до Львова Вітовський звертається до Юста Левицького, як представника "Нради" і переконує його про потребу негайного виступу. Коли граб суїч відмовляється передати виступ Юстові Левицькому, Вітовський передкладає свій плян організувати виступ при пошці його військової організації. Юст Левицький після зазвння його плян приймає.

Вітовський з гуртом своїх співробітників перевозить свій плян в діло. Точно в 4-ій годині після півночі організовані відділи українських стрільців обсаджують касарні та найважливіші об'єкти міста. Вітовський висилка спеціально зв'язкових в край, що відночасно на місцях з парозумінні з місцевими українськими діячами доконати перезароботу. І після довгої перерви український нарід Західно-Українських Земель /Галичини/ стає знову паном своєї землі і своєї полі. Він знов може сказати "речення горде": Міт лім, міт храм.

★

★

★

І хоч не вдалося заварити піла, яке так блискуче розпочав своєю акцією Вітовський, то все ж таки саме зачаткування мило польосальний вплив на ці майбутнього.

Причини, чому після тринадцятих запятих боїв з польським противником українська військо мусіла опустити Львів, зветься особічно виокітлені самими учасниками політ. До найважливіших зони зачислюють:

1. Замалі військові сили, якими розпоряджав Вітовський;
2. Гнітуча перевага поляків, так військова, як також незвичніша перевага польського населення в Львові;
3. Брак організування і приєднання скорі помічі з краю;
4. Брак досвіду у самостійному веденні державних справ та брак відповідального способу думання.

Проте, невдачний кінцевий вислід кампанії за Львів і наших змагань загнали, ніяк не зменшують ваги Листопадового Зриву. Сьогодні можемо належно оцінити його значення.

Листопадовий чин мав далекосяжні наслідки в чотирьох ділянках: військовій, державно-організаційній, міжнародній та виховній.

І. Якщо йде про військову ділянку, то тут Листопадовий Зрив зачаткував творення УАрмії. Слабі відділи Вітовського, які в ніч на 1-ше листопада не досягли 2,000 чоловік, стали ядром, порюля яких організовано пізнішу понад стотисячну армію, що вісім місяців серед дуже несприятливих обставин, на місци жодної допомоги зі зовні, ста —

були сильний спротив зброєній західними альянтами польській армії. Без збройного виступу Вітовського не було б пильної боротьби, не було б великої організації і озброєних сил трьох галицьких корпусів, не було б організованої чортківської організації в червні 1919 р., не було б блискавичних походів об'єднаних армій на Київ - Опасу в червні і за - гіняття Києва 31.VIII.1919 р.

2. Без виступу Вітовського не дішло б до створення на терені Західньо-Українських Земель Української Держави. Політики, що мали підготовлені і організовані військові кадри, які на терені цілої країни організували ПОВ /Польська Організація Військова/, були осягнули без спротиву не тільки Львів, де вони мали гнітучу перевагу, але й цілий край. Шансують на нескородинований наступ українці на місцях був би легко і скоро зломаний. Бойно під охороною власної мілітарної сили сили поляків було покласти основу під власну державу у Львові. Вже в жовтні створено орган міського управління. У Львові 22.XI.1919 р. рада покликана першим урядом президентом Юстом Левицьким на чолі. Тільки після цього стала реальна з'єднання всіх українських земель в одну самостійну Соборну Державу, якої висловом був акт 22.I.1919 р. - святочне проголошення на Софійській площі у Києві, що "зіл кичі до єдино зливають століттями вилізовані частини єдиної України".

3. Листопадовий чин поставив справу також державної незалежності західної України на міцніші ґрунти, як проблему міжнародних відносин та міжнародного права. Уряд ЗУНР, а потім ЗОВНР вимагав то того, щоб чимскорше здобути визнання європейських держав на те, щоб мати сильне оперття в своїй політичній роботі на зовні. Визнання іншими державами, а перелогом перемодцями було перелумовою одержання допомоги з заграниччя. Деякі держави без застереження признали стан, який за існував пам'ятно листопадової ночі. Навіть було побитись признавання в державні антанті. Делегація ЗУНР, яка прибула на мироду Конференцію по Парижу, не була офіційно запрошена до участі в нарадах і просях конференції. Однак члени мусили числитися з фактом повстання української держави на терені ЗВЗ. Вони беруть на себе роль посередників в українсько - польській війні. Спеціальна Комісія Антанті на чолі з французом ген. Бертелемі опрацювала умовини перемир'я, та признала демаркційну лінію, яку одначе уряд ЗУНР - республіки відкинув, головне через те, що вона залишала Львів та Львівський район по стороні Польщі. І хоч після мілітарної поразки прийшло, як і кон - сенсенція і дипломатична поразка, ряз виплигнена справа державності ЗВЗ довго не схопила з порядку дня у міжнародних чинниках. Одним з епізодів цієї дипломатичної акції була так зв. лінія Керзона, яка стала знов головною в другій світовій війні, як "моменто", що як довго справа української державності не була вирішена згідно з волею українського народу, так довго в Європі неможливі є ні мирні і порядокні відносини.

4. Отже найбільші і найтужальші наслідки Листопадового Чину лежать в рухливій підлянці. Всі попередні зобов'язки Листопадових Днів, хоч які вони були великі в відношенні до стану нашого національного розвитку, то всетаки вони були короткотривалі. Вони не забезпечили кінцевого успіху. Армія була переможна. Держава відкріплена. Дипломатичні успіхи аніверсаровано утвердженням нового стану речей, в якому Україна поставлена була в становище предмету.

Чи ж це не остало нічого тривалого після Листопадового Зливу? Остало щось, проти чого безсилна матеріальна перевага ворога, що не в силі зломити з во часу, - осталися цінності у сфері духа. Листопадовий Чин, це зміст по нашої державної соборності. Він ліквідував духа галицького загумінка і замість нього видригнув духа соборності. Участь у львівських боях східно - українських частин показав шлях до державної соборності через соборність чину.

Чин Листопаду створив у народі віру в власні сили. Чарід, знижений ворогами до рівня етнографічної маси почув в собі силу, освітив собі, що не судилося йому бути вічним погноєм, "тяглом у чужих поїздах еміграційних". Дарма, що ми в замаганнях впали. Впали, але в замаганнях чесних. Упавок в чесному бою стимулює до нового порятунку. Слово "за чесний стяг" пролита ніколи не пропаде марно. Земля, пересякля кров'ю героїв завали адекватні кадри нових борців за ідею української нації. Переконавання, що тільки боротьбою здобуємо своє право, стало угодним каменем української державницької ідеології. Утара засала Чезепи, що тільки через драблю можемо мати право наново здобути собі право громадянства.

Разом з тим твориться зовсім новий психологічний тип серця української молоді. На місце ультралівельного, сервілістичного духа поневоленого Сходу приходить нова революційна ментальність.

Листопадова ніч корінно перемінила психіку "почцівого русіна", що не в силі був сприймати інші горизонти, поза тими, які зачеркувала улюблена пісонька "миро Вам браття". Через подання революційного елемента українська етнографічна маса піднеслася на рівень молідерної нації. Національна ідея, як божий клич стала власністю найширших мас.

І коли через місяці, а особливо через молодлю ЗВЗ-ель по упавку наших визвольних замагань знову стала дилема: або повернути до часів солодкової залицької ідилії із затухлою атмосферою заруминку, поборітельно згадувати себе знову до рівня пасивної маси, зникаючись всіх політичних аспірацій та нез'явучи до давного аполітичного українства, або стаяти на шлях послідовної боротьби, — то вибір має був перерішений. Бо шлях в майбутнє показав Листопад. Ідеалом молоді перестав бути "Іван без роду", що кляче свою голову на всіх побоевицях Європи за чужі інтереси. Через Листопад вона нез'явлює перервану нитку трилиці до княжих роїнів, запорізьких козаків, та славних гетьманів козаччини, що свіломі своєї місії на Сході Європи, тримали зорюван парту. І тому зовсім зрозумілим є, чому стаямо на шлях творення власної революційної сили. Бо не рада Драгоманова, щоб сховатися наші трафи, щоби ясним специзованням своїх політичних постулятив не стягнути на себе репресій ворога стала власністю тієї молоді, але нагада сл.п.Ст.Петлюри: "Не забувайте про меч, учіться міцніше пержати його в своїй руці — не те, щоби вступити в біт з кошим, хто наці національні права та ідеали заперечить".

Листопадний чин аспочаткував період боротьби. Нація ступила на шлях, з якого війти не сміє. Або перемогти, або згинуть. Уто не зрозуміти консеквенцій, які витворив Листопадний Чин, тої не в стани зрозуміти зміслу і конечности тієї боротьби, яку по сьогоднішній день веде український нарід. Листопад дає нам ключ до розуміння "сьогоднішньої ситуації".

І коли приходить річниця Листопаду, коли листом починає котити пароліст, ми не тільки почуваннями реагуємо, але цей великий революційний чин ми оцінюємо як переломовий момент на шляху формування нової державницької і соорницької ментальности та вихідну піпставу до дальших діяльних замагань українського народу аж до сьогоднішнього дня, як акт політичної зрілости та вироблення, в якому з'єдналися революційна динаміка та політична розвага в одно.

В тому контексті також оцінюємо ті гекатомби жертв, які поніс український нарід в замаганні за свої високі ідеали, за свої державні права, від перших жертв в боях за арсенал в Мелі та головний дрівець у Львові, до останніх за наших днів в боях ВПА.

Знаємо і віримо, що жертви ці не пішли на марне. Слово героїв, пролита в сраженій боротьбі за державність почитиме нові коварти борців, які приймуть на зміну і в останньому бою здобудуть перемогу. Голі стана завершений чин листопадової ночі, чин, ім'я якому: Самостійна, Оборона Українська Листопада.

НА КАНВІ ЛИСТОПАДУ.

Далеко ми від пічного порога
Проходим путь тернисту і тверду,
Та в серці носим світлий, теплий сповід,
як Львів булнсь під сльби рідних члв.

Ми тямим день, коли в палкнх віницях
Горів огонь могутніх літер сімі
І снзяя Льва окрадена столиця
Вставал мить у славі і красі.

Ми тямим день, коли величній лоскіт
Лемка вікія зартоване армо,
коли ясні наші пами Вітольські,
Значучи шлях вітичних перемог.

Легенди під ми горло носим гасі,
І віри дло сплітаем в наші сні, -
І, хоч шумить чужа нал нами осінь,
Ми чвем спір тле близької весни....

Вже бачим штах, що стогне під полками
І праху кров, прострелені лоби, -
О, дармо кят кривавими руками
Лема хрести і зорке проом!

Напермо смерть і тайг вітои холопні, -
Вже чути ладів великих змагу дніг.
Плизитсья меч, Великий меч Господній,
Осання тим, що знають слово гніг.

Засяе день над трупом злим і хишим,
Порстане знов в рїн розадтий Храм,
... Це встане кров, що злила у Парижі,
це встане кров, що змила Готтерлам!

Горі серця, бо віра твердша криці -
По бурях зим усе цвіте весна ...
І завтра Чин, це все, що нині смитсья,
І завтра день, хоч нині ніч страднє.

★

★

★

Легенди під ми горло носим гасі,
Нолий ноземор прижветсья в снєх
І, хоч шумить чужа нал нами осінь,
В боротє луд нам ствкєє весна.

Ми клянємось ось тут на цїй чвмїні -
О, світе зресь, послухай і затамі!
Всю полню луд вілпяти Україні
ІІ слувить і кров'ю і життямі!

повст. Михайло Колодзінський

ЗНАЧЕННЯ ПРОВІДНИКІВ СЕЛНСЬКИХ МАЄ ДЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ.

Повстанню треба мати організовані форми. Це значить, що повстання мусять мати свою верховну владу, яка має не тільки його виконувати, але й ним керувати. Повстання без зильного провоту, це бестія без голови.

...Підстарою повстанчої влади є повстанча влада по селах, тому під час повстання треба в першій мірі стриміти, щоб у кожному селі й містечку була повстанча влада, готова кождої хвилини виконувати прикази головної повстанчої влади. Значення сіл і містечок під час націоналістичного повстання є парцоряльне. Від їх удачного виступу й вибухової сили буде залежати успіх повстання. Тому повстанча влада на селі чи в містечку, це найважливіше місце кождої повстанчої влади.

З правила повстанча влада на селі мусять бути сконцентрована в руках однодо провідника. Від його відвали, знання запанувати над положенням і від його організаційного хисту буде залежати майже все. Провідник села мусять мати зв'язок з безпосередньо вищою владою в повіті, зглятно в районі й на приказ цього вищого провідника робить приготування по повстанню і його перевозить, а що найголовніше — організує його. В який спосіб перевозитися повстання на селі не можна полати в якихсь певних формах. Правилком одначе має бути: знищити наперет зливу силу ворога, чи це буде рада колгоспів, партійна обсада МРС, стачиця ЧПВ/—МГ/ зглятно військовий відділ ворожих держав.

Колди перший виступ удався, то провідник села стає автоматично предстваником начальної влади, що підняла повстання. Тепер починається його публічне робота, бо після знищення ворожої сили провідник є побічником і паном положення. В цій хвилині провідник мусять змїти бути законодавцем, адміністратором, стратегом і суддею. Першим його завданням мусять бути зв'язати собі масу села. Веїх способів треба знати, щоб масу втягнути в повстання і зв'язати її з ним. Такі речі, як символічне спалення польських лворів^х, державних емблемів ворожих торгов і інших явних познач ворожої влади і ворожої нації, як рівнож прилєтний суд і еквалвція над конніпентами, зрадниками й тими дорогами, які моростоко звенчались над селом, мусять тільки піднести повстанчий настрій серед мас.

Публічні свити мають велике педагогічне і психологічне значення. Масе зачить, що свититься моростоко, але й справедливо. Свтити треба так, як французька революція свого короля, або гетьман Мазепа зрадника Іскру і Кочубая. Не боятися найбільш строгої справедливости, але рішуче відкинути методи ЧК, які були звичайними масакрами й вбивствами людеї, і які морже мусять оправданія в московській психіці, але нам є і мусять бути чужі. Наше повстання мусять бути моростоке, але й справедливе. Ми мусямо віправу виступити як суверен української землі, якдїй не має страху карати публічно кождого злочинця. Комуністичних комісарів не можна так мордувати, як большевики царську родину, але так, що-б цілий світ зачїр українську справедливість і її почуття правости.

Тому під час повстання не

х Праця написана в 1936 році, коли на ЗУЗ була ще польська окупація.

треба допускати до самосуду. Все треба віддавати судові. По розправі з ворогом явним і тайним мусить провідник приготувати село до оборони й упорядкувати свій повстанчий відділ. ...

Дальше провідник мусить назначити в селі адміністративну владу, яка мусить заохочуватися раненими, хворими, дітьми й апровізіацією. Село під час повстання мусить творити одну велику родину, опановану одним почуванням і бажанням.

Найважливішим одначе завданням сільського провідника буде спішити в допомогу сусіднім селам, які не дали собі раду з ворожою владою, а далі в злучі з бойовими відділами сусідніх сіл старатися зайняти повітове місто й взагалі потирювати засяг повстання. Така початкова рухливість повстанців дасть їм перемогу в усіх селах, у повіті чи районі, бо хоч би десь у якомусь селі в повіті утвердилася ворожа влада, то це ще не велика загроза. Як повстанці з сусідніх сіл прибіжать на туди і в зарокку зліквідують ворога. Загроза є тоді, коли повстанці задовольняються побідою в селі і не спішають на поміч загроженому сусідові. Тоді ворог може одержати допомогу з міста, де все буде знаходитися більша ворожа сила. Одержавши поміч, ворог буде певно пробувати перебрати ініціативу в свої руки й вирішити на пацифікацію сіл, які обняло повстання. Треба мати все на увазі переворот у Львові 1.XI.1918 р., до якого не прибула негайно поміч з сіл і повітів, хоч там не було ворога. Чоловіки мали час організуватися до оборони, а одержавши поміч, виступили з ініціативою. З другого боку маємо приклад з повстання проти Скоропадського, в якому села ринули на Київ. Під навалом повстанчих мас, сироти Скоропадського був здуплений по всій Україні, а Київ опинився у руках директорії. Всі невдачники під час перевороту на РУВ виправдуються тим, що мовляв на СВЗ був загін Січових Стрільців, який вирішив долю повстання проти Скоропадського. Не можна опрокидувати значення Мотовилівки, але й на Буковині був теж Курінь УСС, а переворот у Львові dokonalo рівнож регулярне військо. Львів був зайнятий, тільки бракувало на РУВ того стихійного походу дядьків у кожухах із обрізами, щоб передефілювати у Львові перед своєю українською владою. А не було тому того маршу, бо по селах і містечках не було людей - командантів, що вміли б і хотіли б організувати загони і йти викорювати ними ворога з міста. ...

...Повстання можна собі представити як повінь, що залила якусь землю. Вода навколо обливає нижчі місця, а дещо вивитені оббігає з усіх боків. Шораз новий наплив води заливає по якомусь часі й вивитені місця і їх покриває. Остануться тільки дуже високі горби, яких вода не може залити. Отначе могутні хвилі вдаряють з усіх сторін в горби й по якомусь часі такі удари з усіх сторін розіб'ють, знівечать і затоплять горби. Повінь, це є повстання якогось народу. Підвидені місця, це ворожі оборонні точки, в яких не далося заскочити ворога ченадійно й він ставить спротив. Чареті високі горби, це будуть головні точки концентрації ворожої оборони, зайняття яких дає остаточну перемогу повстанців. ...

...Ефектні здобутки в перших днях повстання мають вирішнє значення для висліку повстання. Те, що прогавиється в перших моментах вибуху, можна здобути пізніше тільки затяжною війною, яка вже ведеться після правил регулярної війни. ...

Сільські провідники повстання є з порукою, що маса від часу вибуху бу з мати владу й буде знати що робити. Треба мати на увазі, що такий провідник повстання на селі, це найкращий елемент українського народу. В часі повстання командантом може бути тільки людина енергійна, очайдування, а при тім із здоровим "хлопським" розумом. В ній має воєнний геній, який з політичного боку може бути нераз і чорним генієм, одначе це справа політичної освіти маси і її патріотизму, як і верховної повстанчої влади, чи "ахно буде отаманом бандитів, чи новим Кривоносом."

Дмитро Донцов

ДО СТАРИХ БУГІВ !

/Видімки з статті з 1922 р./

Воскресіння душ там, де є могили. — Ф. Нітцше.

Моральна криза нашої інтелігенції була ще повго злогою для українського громадського життя. Чукати її причин — не тема цієї статті. Тут хочу лише ... звернути увагу ростучої генерації на одинокі, що не мовчавши є тепер на потребу тій молоді, що має змогу читатися. Перестерати її, щоб не йшла слідами попереднього, недужого думкою і хворого душею покоління, що вирісши в темному льоху неволі, царемно одлякується розпізнати підсліпкуватими очима правдивий цлях. Спершу його зачили в мовчливим поросомінні, одні в "щезливу Австрію", дрігу в російську царизмність, інші в єдиному революційному фронті, наратті в світовій революції, себто в концепціях, що під маскою універсализму брели за свій національний ідеал чужого народу. Одні обмежували полет своєї антазії сяючи в одну, зорвцем в другу сторону. Інші — в широким розмахом думки — не хотіли лишити і клаптика нашої землі поза границями ... Росії. Цим чужим ідо несправдливим богам кланялася наша інтелігенція, в їх ім'я нищили себе взаємно, як римські глядіятори, і як ті самі глядіятори, навіть цистарми присут смерті, не забували послати свому панові: "Аге Цезарю, морітурі те салютант", як це робили наші прочани до москви, або ті, що склепали свій "голд" навіслянській столиці — навіть після Риги. Люди цього покоління апатично пересувались по історичній землі "без прагнень вавтрішнього, без спогадів вчорашнього" як сказав один польський поет.

А голодне без "спогадів вчорашнього", без тих споминів про діда батьків, що омолоджують душу немов старе вино, без морального зв'язку з ними, без традиції.

На це й хочу звернути тут увагу. На традиції не сміє забувати жодний народ, що хоче жити. Особливо той, що відроджується до нового життя. По правдиво сказав Нітцше, що лише там можливе воскресіння, де є могили; що рідхнути миву плуву можна лише в уже готовий, хоч хвилево зармерлий організм, що з а в т р а має лише той, хто мав в ч о р а; що встати може лише нація, що має традицію....

... Нація, це щось більше як ті, що хочуть сьогодні рошити її історію. Це велика спільнота тих, що мивуть, і тих, що ж и л и. Ці останні — далеко численніші від перших і — не все від них чурніші. Вони не щезли навіть в нашого життя. Сходячи в історичної арени, вони запоріли дітям і внукам свої погляди, ідеї і цілі, які злішнюються звичайно не одною генерацією. Борючися і ширяючи за національний ідеал, як вони його розуміли, вони, ці мерці лишили нащадкам велику кількість мрій, поривів, амальнь, спогадів слави і приречень пімсти, величезну силу колись активної народньої енергії, що може й помачки але вперто простувала до осягнення національної моти, символію ідеї в якій правдиву вуха знайте свій сине; ряд відірваних нятяків, в яких думачий політик випро-вадить — ідеал нації. ... Ці прирази минулого хотіли в нас заступити абстрактними "загально-людськими ідеями" і так нищили націю. Бо коли аргументуємо наше право на землю не тим, що на ній сиділи наші батьки, але т і л ь к и правом того, "хто на ній працює" /звичайно соціалістичне раслоі/, то відкриваємо до неї дорогу зайтам вчорашнім і нчнішнім, хоч і в "трудового народу", нищимо права нації.

Бо коли аргументуємо право на "власну жату" не тим,

що дістану його від батьків, лише правом сучасників на самовизначення, то легли чи зможемо відперти чужі претензії до північної Чернигівщини або до Уолмщини. Бо коли прагала політики для нації хочемо привести в згоду лише з абстрактними ідеями справедливості /"не убий" та інші засади міжнародного пацифізму/, то матимемо замість нації громади сектярів, яким все одно де вони живуть, які не прив'язані до жодної території і які, подібно до німецьких колоністів-пенонітів, що їм віра не дозволяє вживати зброї, однаково добре чуються і в себе дома і на чужих їм українських степах. Такі сектярі, для яких свій власний закон був вищий від законів діців а на найліпшій дорозі зрадити свою націю, як це робили французькі Бугеноти, що збройно боролися проти свого краю в рядах протестантських військ, або наті "інтернаціонали". Навпаки, лише тоді може нація утриматися, коли черпатиме правила свого життя не з сектярських заповідей, а з понять та ідей, що повстали в безнастанній боротьбі поколінь за збереження батьківської землі й роду. Лише там, де цю останню заповідь ставиться понад усі інші засади "права" і "справедливості", повстане нація.

...Не можуть обійтися без традицій, нарід, що губить власну, засвоює чужі. Так стається власне з американськими емігрантами, льояльними горожанами Сполучених Штатів. Так стається і з нашими "інтернаціоналістами", що стають льояльними горожанами Росії.

...Все, що пхало національною традицією, всі великі, масові пориви до самостійності плямувалися в нас як "польонофіліство", "мазепинщина", як "ватиканська інтрига" /боротьба унії з православ'ям аж до 1868 р./, як "буржуазні вибрики" /протибольшевицьке повстання/, всякі спроби створення національної ідеології плямувалися як шовінізм. Всякі хотіння засинати проваля між обидвома відлами нації і створити правдиву, сперту на традиціях соборницької ідеології, що не знає уступок ні в один ні в другий бік вищлися, і досі нищать злочинною рукою чужих наймитів. Під отруйним подихом нашої громадської opinio могли цвісти лише течії та частоті сентиментального українофіліства, імпотентної опозиції, "самоотверженого малоросіяництва" і сяно-збручанського партикуляризму. І навіть тепер, коли на частя наново нав'язуються вистійних змаганнях нитки перерваної традиції, хочуть у нас знову її перетяти, викидаючи т.зв. "крігсгедерів" /підпалючі миру/ і співаючи стару пісню про братні народи. Так і вони, противники нашої традиції, теж розривають старі могили, але не для того, для чого Ісус відслонював віко Лазаревої домовини, лише як Гієну, щоб знищити те, що поцадил час....

...З цим хитанням мусимо раз на все скінчити, мусимо вибрати: або "Свята Софія", або "релігія - це опій для народу"; або рідний край, або пролетаріят, що "не знає вітчизни"; або власна держава, або "соціалістическое отечество", що не зносить границь; або Мазепа, або Кочубей, або Хмельницький або Кисіль; або "громадівство", або націоналізм; або зречення з самостійної політичної ідеї, або власна державність; або Драгоманів, або національна непідлеглість; або безнастанне оглядання на засади "гуманности" і "справедливості", або безглядний хід наперед; або нібито інтернаціоналізм, що є лише покришкою для чужого націоналізму, ворожого нам суттю і формами, або власна національна ідеологія.

Нарі, його минуле й теперішність у вилягі його волі, думки й почування мусять стати предметом дослідів ростучаго покоління, коли воно хоче відчувати і зрозуміти колективний ідеал нації, коли воно хоче дійти до кінця дороги, на яку вступили попередні генерації, що освітлюють нам шлях.

Нехай бодай та частина молоді, які химерна доля дозволяє на те, візьметься до цієї тяжкої, до цієї утяжливої праці студіювання національної традиції, нирку якої даремно хоче перервати купка невідповідних маняків, то за Львовом не бачать Києва, або тих, що загіпнотизовані, як сновида мисльцем, блискучими московськими банями. Нехай вчиться розкопувати великі могили, в яких наперво знайде більше інтелектуальних і моральних скарбів,

КУЛЬТУРНЕ І ФІЗИЧНЕ ЗНИЩУВАННЯ УКРАЇНИ МОСКВОЮ.

Український народ поневолено Москвою національно й соціально. Це поневолення посилялось з року в рік, приймаючи сьогодні вже форму плуточного фізичного знищення українців як нації. Москва прямо таки брутально грабує Україну й її населення. Грабує її не тільки під оглядом матеріальним, але також і моральним. Грабує, немачи на не ні права ні сумління. Ще за російських царів Петра I, Катерини II та інших наші пращури, українські козаки своїми кістками загачували багна Маріїнської системи каналів, щоб яполучити "вікно в Європу" - Петербург з Волгою. Вони своїм трупом мостили також підложки Петербургу, бездонні трясовиння хінського багна, загигали в непрохідній архангельській тайзі та блукали по сибірських тундрах.

Україна для москалів є не тільки об'єктом матеріального грабування, аї сподобило їм де воловне, вона є об'єктом грабування її духових надбань та культури. Розміри визиску та руйнування Москвою культурних скарбів України навіть неможливо уявити настільки вони величезні. Література, мистецтво, наука, техніка, школи, музеї, релігія, все притягнуло й поставлено на праю в користь "єдиної і неділимой". Перші артисти, визначні науковці, співаки, малярі, музиканти - це ще царями Катериною забирались для обслуговування царського двора. Цілі царські хори та балети складались з українців. Найцінніші старовинні речі, музейні скарби, пам'ятники старовини цілковито вивозилися до Москви.

А большевики пішли ще далі за царів і, захопивши в свої руки все економічне та політичне життя України, поставили собі на службу всю духову культуру України, всі її матеріальні та моральні добра. Сотні а то й тисячі різних українських письменників, працівників науки, мистецтва "вільно чи не вільно" змушені були працювати, або й сьогодні працюють на користь Московії. Для прикладу наведемо декілька визначніших прізвищ.

XVIII століття: Бортнянський - композитор, Капніст - поет, Козловський - різьбар, Ворозиковський - маляр,

XIX століття: М. Гоголь - письменник, Боярська - артистка, П. Данилевський - письменник, І. Рєпін - маляр, П. Чайковський - композитор, Айвазовський - маляр.

XX століття: С. Серєда - співак-тенор, Олександровський - мистецький критик, Капиця - академик, Заболотний - визначний архітект, І. Заболотний - визначний мікробіолог, Ручинський - визначний критик, Анд. Хвиля - письменник, Жовжовко - кінорежисер, М. Рильський - письменник, Драй-Умара - письменник, П. Тичина - письменник, Волод. Сосюра - письменник, Рєвуцький - композитор, Заньковецька - артистка, Лєсь Курбас - режисер.

Деякі з них перейшли зовсім на службу Москви, другі свонали як "шкідники народу" та українські націоналісти, а інші за-таїлись та працюють з підсовєтських умовинах, не проявляючи активнішої діяльності.

В протилежність наведеним даним можна закинути, що москалі, яких Москва засилає на Україну, також живуть на Українських Землях і працюють в їхню користь. Це дійсно так, що вони живуть і працюють на Україні, але не на її користь, а на користь Москви, а надсилаються вони для того, щоб здійснювати московську загарбницьку політику та практично керувати визиском України на місці. Одним із головних чинників гноблення України була її Русифікація. Що це дійсно так, навіть стверджує сам факт "українізації" України, що запровадила сама з центральної московської радянської влади. Зі своєю нахабною русифікацією радянська влада так далеко

зайшла на Україні, що виникли поважні загрозові симптоми для колоніальної більшовицької політики на Україні. /Справа Хмельового, Скрипника, процеси СВ, розстріл 20 українців-письменників, Чумський, Любченко, партійна опозиція в КП/б/У, відродження УКП-істів і т.п./ Український націоналізм, виступаючи або заоскоровано, або й зовсім відкрито наносив болюшевицькій владі посильні пошкодження, часами прямо таки грізних ударів. Тому так спішно розпочався "українізація" України. На перший погляд це дійсно смішне й глупе - "українізувати" Україну. Бо це рівнозначне було б тому, що русифікувати Росію. Але це лише зайвий раз підкреслює, якого нищеньня зазнавала українська національна культура та духовні надбання, що навіть у самих москалів виникла потреба в ім'я своїх намірів "українізувати" Україну. Правда, що ця "українізація" була зодягнена в "українізацію соціальну по змісту", але українізація розпочалася.

Розуміючи, що брутальне фізичне насильство не може забезпечити три ваги та довговічне поневолення, більшовики прикриваючись гаслами "соціальної справедливості, самовизначення націй, права на національний розвиток" - поступово підбирались до віковичної української національної культури, щоб повільними але певними кроками прямувати до цілковитого її знищення. Отже Москва і притягала собі на послуги всі найвидатніші українські культурно-наукові сили, щоб через них збудувати мости від російської культури до української і назавжди її опанувати.

Крім духовно-культурного грабунка, Москва розпочала в неімовірний спосіб знищувати українців фізично. Це знищення заплановано на пошито широко закреслену скалю, вишукуючи їх гірше, чим робочу тварину. На яку вартість привласнила вона собі дармових робочих днів, які ви працювано українцями в різних галузях господарства СРСР, обчислити досить тяжко. Найбільше таких днів дають політв'язні концтаборів. Точні інформації вказують на те, що перший концентраційний табір Московія заложила в 1928 році. В той час поміж комуністичною верхівкою було дві думки: одні пропонували знищувати політв'язнів, другі засилати до концтаборів для термової праці на користь держави. Друга думка перемогла і з того часу кількість концтаборів, а в них концтаборовиків щорічно зростає. В європейській Росії південні кордони концтаборової смуги в 1936 року проходять Ленінград - Котлас - В'ятка - Уральські гори. В Азії вся Сибір та Середня Азія являють з себе місця заслання. Але з початком 1937 року кордони концтаборів посунулися в усіх напрямках ще далше. На півночі вони сягали аж за північне коло, а на півдні поза Рибінек - Замаха. Нарешті кількість арештованих настільки зроста, що концтабори почали будувати по всьому Радянському Союзі. Та фактично більшовики перетворили в один загальний концтабор весь Радянський Союз. В 1935 - 1941 році найголовнішими концтаборами були: Мурманськ, де будувався морський причалок, Медвежа гора, Архангельський "Свердловський Строй", Свірський концтабор, Кемський, Ухто-Печорський, Воркутинський, Колімаський, табор "Охотське море", Алак, Маркінський, де перебували білогвардійці, Караганда, Саргана, Байкало-Амурська Магістра /БАМ/, Біломорсько-Балтійський канал /ББМ/, Дальстрой зі славетним "Комсомольськом", Рибінський електрострой, Волго-Московський канал, Московське метро, Амурстрой, Обьський та Іркутський концтабори і багато інших. В 1938/39 році по всіх концтаборах нараховувалося до 18 мільйонів політв'язнів, засланих на різні терміни ув'язнення. В це число не враховуються ті в'язні, що сиділи у в'язницях СРСР.

Одних лише українців в ті роки в концтаборах перебувало около

13,5 мільйонів. Така величезна трудова армія віддавала в користь держави щорічно дармово 3645 мільйонів робочих днів, що, при самих штовхучо занизьких і обмежених підрахунках, по таборових розцінках, виносить 18,225 мільйонів карбованців робітничої платні, або 91,121 мільйонів карбованців загальної виробничої продукції на рік. З того простого прикладу бачимо, що московська урядова еліка лише з визиску одних в'язнів українців одержувала щорічно оожемільні зиски, не кажучи вже про тіаичне знищення їх.

Друга світова війна ще яскравіше виявила большевицькі наміри знищити фізично українську націю. З початку війни большевицька Москва ве під перші нищівні удари німецької армії поставила першу Україну, Україна, Білорусія та всі прибалтійські країни сполняли на себе весь тягар війни. А Україна ще з'явилась плацдармом для наступу і війни на большевиків, одних на других. Важливість та роль України для ССРР значно підкреслив у своєму зверненні до Советського народу 22 червня 1941 року маршал К. Ворошилов: "Ми добре знаємо, чого хоче фашист Гітлер. Фашисти хочуть України. Але ми їм покажемо, чим для нас являється Україна". Отже Ворошилов прямо і відверто підкреслив, що "ми їм покажемо, чим для нас /Москви/ являється Україна".

Ставлячи Україну під німецькі удари, большевицькі переслідували декілька цілей. Виставивши посить великі й міцно озброєні советські армії на північно-західному фронті, кремлівські володарі спрямували всю німецьку навалу на Україну. Цим відтягнуто й запобіжено нищення й руйнування Московії, а також і захищалось безпосередньо м. Москва. Хоча Україна і відіграла величезну роль для Московії своїми матеріальними ресурсами, але в ім'я своїх політичних цілей, Москва потерпіла від України. Цим більше, що за часи п'ятирічок большевики вже накопили величезні матеріальні резерви. Москва хотіла шляхом замаскованої війни, під образом війни, досягти повністю своєї цілі - знищення українців, як небезпечної для неї політичної сили. Під гаслом: "боронити від фашистів рідні хати та оселі, боронити рідну батьківщину, соціалістичну Україну" - большевики 10 липня 1941 року змрбілізували всіх мушун віком від 16 до 55 років та кинули їх, неозброєних і незашкоєних безпосередньо на фронт. Розпочалось поголовне нищення українських армій. Німці вистрілювали вояків - українців сотнями тисяч, а ще більше втрачали в голові на винищення з таборів полонених. Напр. у т.зв. "Київський Каван" в серпні 1941 року попала в оточення вся советська армія, що захищала Київ та боронила фронт від м. Остер до Кременчук, /3. советська армія/. Лише під одним містом Барішпіль в оточенні знаходилось до 1 мільйона червоноармійців та советських старшин. В тому оточенні по урядових підрахунках, нараховувалось убитими 250 тисяч вояків, по 550 тисяч полонених. Склад цієї армії був в основному з населення Київської, Вінницької, митомирської, Чернігівської, Полтавської та Харківської областей. Потім, майже два роки, німці "виловлювали" та винищували залишки цієї армії, забираючи її брвних вояків від рідних помів, трактуючи ці залишки як партизан.

Умиваючи собі руки як Понтій Пилат, большевики поставили під німецькі кулемети сотки тисяч українського населення. А щоб ще прискорити це нищення, большевицьке командування розпочало божевільне маневрування величезними фронтовими масами людськими, кидаючи їх в найнебезпечніші місця боевих дій. Маневрування не дало ніяких позитивних стратегічних наслідків, зате дало політичні наслідки. Українці винищувалися, а німці сунули на Україну. В цей час Сталін оголошує "осмаєну землю". Цим гаслом, спрямованим проти німців, Москва хотіла назавжди зруйнувати У-

ЗАКОРДОННИЙ РЕЙД УПА.

Найважливішою політичною подією за час побуту нашої еміграції на чужині є закордонний рейд УПА у країни Середньої Європи. Деякі прибічники відділи цього рейду наслідком воєнних подій відорвалися від головних сил і пробилися до несовєтських частин Австрії і Німеччини. Окремі озброєні групи добровільно склали зброю американцям і були ними інтерновані. Та й та їх доля до цього часу ще не вирішена. Захопи українських чинників, поза загальними заспокоючими обіцянками, не принесли ніяких змін у їх дійсному положенні. Описів приходу й побуту інтернованих бійців на такому терені подавати не будемо, вони загальновідомі з преси. На цьому місці обговоримо тільки цілі рейду й політичне значення тої важливої події.

1. Головні цілі рейду.

Теперішній закордонний рейд УПА має дві головні цілі: військово-стратегічні й політично-пропагандивні. Щоб приєднати до протибольшевицької визвольної боротьби чужинців, УПА вже і давніше робила рейди по сусідніх країнах, як Білорусь, Польща, Словаччина, Румунія і нав'язувала там співдію з протибольшевицькими силами других народів. У спільній боротьбі чужинці завоювалися ідеї спільного Антибольшевицького Більшук Народів і це була завжди політична ціль рейдів УПА на чужинецьких землях. Таку політичну ціль має і теперішній закордонний рейд УПА. Він є найбільший своєю далекосягністю і кількістю відділів. Розтягнувся він на Словаччину, Чехію, підсовєтську Австрію й Мађярщину, отже захопив усі країни Середньої Європи і відбився широким відгомном по всьому світі. Світ переконався, що українці й другі поневолені народи спромоглися створити третю силу на Сході Європи, що буде співвирішувати її долю.

Військово-стратегічні цілі, це другі цілі рейду. Вони безпосередньо зв'язані з договором трьох держав проти УПА, що повстав тому, що большевицька Росія почувалася заслабою власними силами боротися проти УПА. На вістку про союз трьох держав проти УПА, Провід РЧОУН виїхав у травні Звернення до всіх українців на чужині, щоб вони покинули свої групові спори й заявили перед світом свою солідарність з воюючою Україною та "однорідність усіх українців без різниці партій, вірвань і переконань, супроти кожного зовнішнього ворога, що загрожує державним інтересам України, що готується знищити її визвольні сили". З того Звернення довідуємося, що большевицька Росія заключила договір трьох на те, щоб "притягти до співпраці військові сили своїх помічників, щоб насамперед зліквідувати ті з'єднання УПА, що охоплюють ретяки українського населення на захід від Сяну. Удар готують не тільки для загрозливих УПА, але за одним заходом і на знищення того українського населення, що не хотіло... покинути Рідні Землі!"

Командування УПА проломлює трикутник ворожих фронтів відтяжуючими рейдами з Черзонської України на землі, далекі від перстеня облоги. Таким чином ворожі заходи заманути в перстені смерті всі відділи закордонської УПА і знищити їх там ворогові не вдалися. Про цю справу Комунікат Проводу РЧОУН з 25. вересня ц.р. дає таке вяснення:

"Участь у рейді по Словаччині, Мађярщині й підсовєтській Австрії не бере ціла українська армія, ні навіть ті всі з'єднання УПА, що два роки оперують на українських землях по західньому боці Черзонської лінії, а лише відповідні частини УПА-івських загонів з Черзонської України.

Головні сили УПА діють даліше на українських землях. Вони в останній тиждень, якраз у час високого посилення бойових операцій західнього рейду,

З БОРОТЬБЯ

НАШОГО ЮНАЦТВА

Марко Пілкова

БОРОТЬБА ЗАХІДНЬО-УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В ПЕРШИХ РОКАХ ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Сьогодні, коли героїчна і легендарна УПА відбуває рейди по державах Середньої Європи й коли про ці походи говорить увесь світ, може не від речі буде згадати ті недавні, а вже такі далекі роки, коли починалося "це все".

Все в житті нації є спосне органічно. Все виростає з минулого. І теперішня визвольна боротьба є наслідком попереднього революційного періоду, що сформував новий тип української людини, тип націоналіста-революціонера. Теперішні бійці й командири УПА вчора ще були членами таємних, і переслідуваних поліцією та школою гуртків Юнацтва ОУН, бовивиками УЗО, або рядовиками підпільної сітки ОУН. Бувши ще гімназистами, або членами таємних гуртків селянської чи робітничої націоналістичної молоді, вони в таємниці перед батьками переховували зброю, заборонену літературу, розліпляли ночами революційні відозви, потирали листівки, сходилися на таємні сходи-наради, шукаючи шляхів й поради, якнайкраще прислужитися їм своєму народові, чим допомогти йому визволитися з ворожої неволі. Рання молодість, проведена в небезпеках революційної роботи гартували юнацькі думи, різьбили в них тверді, незломні характери. Дякуючи цим приметам характеру теперішніх бійців і командирів УПА, засталеним у юнацькому вже віці в революційній боротьбі націоналістичного підпілля, сьогоднішні дії УПА мають риси неймовірної твердості й негнучості.

Тому й варто придивитися, як перед кількома десятками років починали вкорінюватися в український ґрунт, тужавити і кріпшати ті дрібні корінці, що в наші часи вирости в міцну, непоборну силу.

Історичний перегляд боротьби націоналістичного юнацтва на ЗУЗ попередньо коротким обговоренням тих років, коли українська молодь почала вести свою боротьбу стихійно, не мавши ще своєї окремої організації юнацького типу.

Дві причини заставили західньо-українську молодь підняти боротьбу на своєму відтинку зараз же після упадку Української держави в 1920 р. Були це політичні умовини, що в них знайтілася тодішня молодь і внутрішні політичні відносини серед самої молоді.

Політичні умовини в 1920-1923 рр. в Галичині були особливо виїняткові. Галичина була тимчасово окупована поляками, але три роки не було відомо, чи Антанта прилучить її до Польщі, чи визнає її самостійність. Українці вірили в міжнародню справедливість і це збільшало їхню волю до пасивного й активного спротиву й революціонізувало маси. Поляки спішилися, щоб перед вирішенням Антанти доконаними фактами якнайтісніше включити українські землі в склад своєї держави. Польська окупаційна влада почала з перших

днів переводить політику полонізації. Послідовно, рід за рідом, збільшувався н. ступ на українство, зокрема тільки переводило обмеження в ділянці національного виховання української шкільної молоді. Державному закладу було її легко придати до рідної молоді позаткільчю.

Український університет заборонено з'являти, в 1919/20 і студентство відновило на те бойкотом польських Високих Шкіл і пішло у свій підпільний університет, а хто мав на це засоби - виїждив на закордонні студії. Це само сурбов сприяло ростові національно-революційних настроїв серед студентства вразового й закордонного. Впливні викривання польською поліцією міста університетських викладів, часті арешти студентів і професорів, сутяжки-аполітизи при таких арештах держали студентство в постійній напруженості фронтового воєнка на стійці. Приходячи на лекцію, український студент ніколи не знав, чи дослухає її до кінця, чи буде разом з другим посаджений у тюрму. Здобування звання було однозначне з боротьбою в першій фронтній лінії за національні права. І те почуття кожного студента мав ясно в своїй свідомості.

Активність студентства збільшала ще й боротьба з "внутрішнім ворогом". Тим ворогом були штрайколомі, студенти, що вишком позаписувалися подекуди до бойкотування українцями польських Високих Шкіл. Строгий товариський бойкот таких штрайколомів був переводженим усім громадянством з ініціативи й заходами студентства, а це вимагало меткої й всебічної праці також і з боку позаосідком університетського центру.

Разом із пересліданням українського університету польська окупаційна влада поступово пораз то більше ополячувала українські середні школи, а деякі просто зачиняла /учительські семінарії/. Кожний новий полонізаційний розпорядок, українська середнєшкільна молодь відчувала як обиду для своїх почувань і часто відповідала на нього самочинним спротивом і боротьбою. Полонізаційні зміни були дрібні але поступово - послідовні, тому - коли відірвано брати - й самочинна боротьба середнєшкільної молоді могла здаватися дрібничковою й за таку була розцінювана тодішніми "розсудливими й розважними" громадянами. Для прикладу наведемо один з перших полонізаційних заходів, розпорядок зняти в шкільних залах усі тризуби й заступити їх польськими державними гербами. Згодом на чергу прийшли портрети Хмельницького, якого треба було замінити ненавидженими польськими діячами. Навчання географії України дуже скоро скасовано й уведено натомість навчання географії Польщі, а якій українські землі вважалися її інтегральною й невіддільною частиною. В історії України введено спершу обов'язок тенденційної й фальшивої інтерпретації історичних фактів, незабаром скасовано її взагалі. Зменшено кількість навчальних годин української мови та обов'язок навчання польської мови. Кожну нову зміну молоді приймала вороже, з болем, з обидою, з обуренням і самочинно згаляла свій гнів безпосередніми реакціями, чи то здираючи ненависні польські герби й портрети, чи вдаючи, що не розуміє змісту новозаведених навчальних годин і підіймаючи безвиглядну боротьбу проти окремих учителів-виконавців чужого й їм самим урядового навчального плану.

Найбільшою досадою приймала середнєшкільна молодь те, що довільно ранило її національну гордість, примусило брати участь у св'язувінні польських державних річниць. З суті були вони майже всі святкуваннями ворога перемоги над нами. Молодь без глибоких крутих міркувань відчувала просто і не помилно, що її силують брати на паради, щоб участь рабів збільшити тріумф переможця. Дія і перекопування учителів про карі й небезпеки закриття школи не затемрявали ясної й непохитної думки, вона тільки сповняла молоді додатково турбов й жалем, що ділі буде з їхніми українськими школами. Але на ворожі паради молоді їти не

хотіла і не могла. Молодь є завжди прямолінійна, кривити думку вона не вміє. Противна й осоружна була для її гордості думка поставити себе в роль рабів, що покірно дають себе гнати на прилюдне позорище, щоб збільшити тріумф ворога. Тому польські державні св'ята й шкільні академії в честь українських національних зрадників були завжди предметом гострої і затьожної боротьби. Серед неї тужавили патріотичні почування молоді, викристалізовувалися в тверді революційні переконання. Такі були політичні умовини, що з них вирости перші лави націоналістичної молоді на Західній Україні.

Протриво кажучи силор, політичних умовин життя й права української студентської й середньшкільної молоді вже з перших років польської окупації стали дуже дразливим відтинком напруженої польсько-української національної боротьби. Шкільна і студентська молодь, самим фактом своєї неперібною діявності на світі була включена в фронтіву ліній національної боротьби. Боротьбу вона підняла гордо і, боронячи своєї гідності й національної чести, не здала ворогові своїх позицій аж до упадку польської окупаційної влади. Це дало їй гарт і досвід не сходити з свого фронту національної боротьби у змінених політичних умовинах, але в незміненому наступі німецьких і большевицьких окупантів на знищення неперібною на світі національно-спідомої української молоді. Один з найдразливіших відтинків фронту національної боротьби, фронт боротьби за душу молодого українського покоління переходить ціле ХХ століття через саму середину шкільних лавок. Через те українські землі мають загартованих до боротьби фронтівиків.

Перші роки польської окупації зразу створили своїм наступом на знищення національно спідомої молоді такі політичні умовини, що за активізували до боротьби й зреволюціонізували українську шкільну молодь. Вона дуже скоро знайшла для себе організаційні форми для усцравнення й координації своєї боротьби.

Тяжкий час наша позашкільна /селянська, робітнича, реміснича/ молодь Західної України не була безпосередньо заторкнута ворожим законодавством і як молодь не мала свого окремого відтинку боротьби. Проти неї були звернені такі тільки закони і розпорядження польської окупаційної влади, які були спрямовані проти українства взагалі, а не було ще в той час ніяких окремих законів спрямованих спеціально проти української селянської або робітничої молоді. Щойно в пізніших роках після умасовлення на Західній Україні організації молоді сільської і міської прийшли обмеження і конкуренційні заходи окупаційної влади і розгорнувся окремих відтинков боротьби за позашкільну молодь. Цей факт важливо піднести тому, що наші противники зумисне і неправдиво підносять заміт, що ми були в той час і хотіли бути тільки інтелігентським рухом, який не журився долею селянства і робітництва. Тому варто знати історичну правду, що в перших роках 6 роках польської окупації, окупанти на фронті молоді повели наступ виключно проти студентської і шкільної молоді і там - з природи речі - найперше зорганізувався відпір і боротьба. Позашкільна молодь у тому часі не була ніде масово згуртована - а до школи, що підпала державному законодавству не належала - тожу й окупаційна влада не мала з нею окремої площини зудару. Проти позашкільної молоді вистарчали їй ті закони, що обмежували права загалу українського населення. Щойно пізніше від 1917 р., враз із приспішеним ростом масових організацій позашкільної молоді /Сокіл, Луг, Село-Пласт, Сила, Чоріст Р.Ш. і противажної їм "Стшелед"/ починається боротьба на відтинку позашкільної молоді. Але ця боротьба це тільки наявний змаг зверхнього обруча, масово надбудованого над невидним революційним ядром, що діє в глибокому підпіллі. Тим ядром спершу УВО, потім ОУН і Юнацтво, яке гуртує в своїх рядах; провірений вже в інших місцях революційний елемент. Справжній бій проти ворога ведеться методами підпільної боротьби.

Це діється все в пізніших роках. Вертаючись до часів перед за-
снуванням першої націоналістичної організації молоді на ЗУЗ треба,
крім умовин її політичного побуту, сказати ще декілька слів про
політичні течії, що формували її політичні переконання. Рішальний
вплив на їх формування мали чотири чинники:

1. Свідий спогад воєно минулих років життя в самостійній у-
країнській державі /1918/1919 на ЗУЗ/ і протилежність положення
під польською окупацією, що кожним новим фактом скріпляла бажання
її туди за втраченим.

2. Боеві акції підпільної Української Військової Організації,
що заохочували до боротьби крайніми революційними методами, пори-
вали внаслідок героїкою, романтикою, боевою сміливістю.

3. Політична вольність і безнадійне хитання українських ле-
гальних партій у надіях на полегші від співпраці з варшавським
окупаційним урядом або з московським /точніше з харківським/.

4. Вплив самостійницьких і націоналістичних ідей, пропаганди
них писаннями Лонцова, підпільним часописом "Сурма" та іншими не-
легальними виданнями УВО.

Упадок української держави й прилучення з дні 15.ІІІ.1923 р.
Галичини до Польщі викликало серед західних українців політичні
хитання. Повстали три різні течії:

1/ легалістичний напрямок, що сподівався через співпрацю з
польським урядом добитися поширення прав на автономію для українців,

2/ радянфільський, що вірив, що Радянській Україні під боль-
шевицькою окупацією є або може існувати українська а не московська
державна і сподівався допомоги або прилучення до неї.

3/ націоналістичний, що недовіряючи ані Москві ані Варшаві,
справу визволення хотів спертися на боротьбі власних сил українсь-
кого народу.

Легалістично-автономістичний напрямок мав слабі впливи, бо
надія на уступки від окупанта дуже скоро виявилася нереальною. Го-
ловний бій за концепцію національного визволення відбувся між ра-
дянфільським і націоналістичним напрямками. На відтинку молоді ду-
же скоро закінчився він повним розгромом і упадком радянфільства
і перемогою націоналізму. Починаючи з 1927 р націоналізм стає вик-
лючним "вірув" всеї національно-свідомої молоді. Трохи раніше до
того часу починають утворюватися самочинно або з ініціативи УВО
окремні націоналістичні гуртки молоді, організовані самою молоддю.
Про них розкажемо в наступному числі.

головою.

- Треба б лікаря, щоб добув кулю. Тільки протяти трохи м'яз і гідати. Самі не справимося, може статися зараження.

Наче б у даванні злагіднити біль друга. Дрозд повів рукою по його чолі, легко підгортаючи онале волосся. Ранений примкнув очі, а блищина розповзлася по його обличчю, як дим над стернею.

Безрадієць похилився над товаришами, пригнула їхні плечі. Хвилину стояли мовчки над раненим, схожі на тасмиччих чарівників. Їхні видовжені тіні хиталися враз із світлом ліхтарні, наче б гойдалися.

Пилип Чабан перебіг тшину, чмихнув. Він торкнувся країв рани, аж біль підвів повіки Олекси, пильно стер хустиною смужку кроти. Потім випростував свою низьку, кремену постать, глянув на раненого.

- Візьму кулю, - сказав спокійно, - Протну, й сама вийде. Як даш Олексо? Трохи болітиме, але я тільки р-раз і по всьому, - говорив швидко, хотів підбадьорити товариша. - До тижня приєде. Не бійся, я цію. Не раз уже пробівав...

Він кинувся в куток, де стояла дерев'яна моробка, нишпорив у ній хвилину, потім вернувся до лежанки. В його руках блиснула до світла бритва, наче б по ній сплила кров. Іван Дрозд нахмурився, хотів перечити, збоявся. Та ранений перебив йому коротким словом: - Ріж, Пилипе!

Пилип старанно витер бритву об полу, оглянув її до світла. Він кинув через плече друзям, що стояли за ним.

- Пошукайте перев'язок і наливайте в миску води. А ти, Василю, подай мені бензину.

Мов зачарований певністю друга, Василь Савчин мовчки подав йому пляшечку бензини, з цікавістю стежачи за його руками. Пилип розлив трохи бензини таки просто на дошку стола, черкнув сірник. Він обережно водив лезом бритви над полум'ям, повертаючи його на боки, як при гостренні.

- Ти ж, Пилипе, справжній лікар! Навіть бритву знезаражуєш! - у голосі Василя проявилось легеньке здивовання. - І де ж ти цього навчився?

Не піднімаючи голови, Пилип пояснив поважно:

- Мій дід знахорем бург, то й в мене, мабуть, ця жилка.

Я що, як служив у Стронця, лікував. Часом кінь поранився, або корога ріг збила, треба було дати раду...

Василь засміявся, аж його сміх ліг лагідною відтінню на видовжене лице раненого.

- Хороший хірург! Людина, кінь -- тобі все одно, аби різати!

Пилип хвилину дивився на друга, не міг збагнути причини його сміху. Потім підійшов до лежанки.

- Здержіть слексі ногу, щоб часом не ворухнув! - сказав спокійно.

Відпробіг по обличчю раненого воружками морщинами, розхилив уста.

Щодок покоління, що жили духовною працею, Іван Дрозд, відвернув голову. Він не міг спокійно сприймати образу, коли Пилип лив на спіжу рану пекучий йод. Івана занудило під серцем, а на чолі виступив піт. Він ждав, що Олекса зараз наповнить землянку криком, буде кидатись, як у вогні.

Тому здивувався, коли ранений викинув із-за затиснених зубів одне тільки десадне слово. В тій хвилині Іван, що лише по волі звикав до цього суворого життя, позаздрив силі свого друга.